

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 21 februari 2007

Mål nr

Ö 3049-04

KLAGANDE

FA

Ombud: Advokat U.G.V.T

MOTPART

If Skadeförsäkring AB, 516401-8102

106 80 Stockholm

Ombud: Advokat OJ

SAKEN

Avvisande av talan

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Hovrätten för Västra Sveriges beslut den 29 juni 2004 i mål Ö 2177-03

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avvisar FAs i Högsta domstolen framställda yrkande om viss ytterligare ersättning.

Med ändring av hovrättens beslut i själva saken tillåter Högsta domstolen FAs fastställsetalan.

Med ändring av hovrättens beslut även i fråga om rättegångskostnader befriar Högsta domstolen FA från skyldigheten att ersätta If Skadeförsäkring AB för rättegångskostnader vid tingsrätten och i hovrätten samt förpliktar If Skadeförsäkring AB att ersätta FA för rättegångskostnader i hovrätten med niotusensexhundrafyrtioåtta (9 648) kr, avseende ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 29 juni 2004 tills betalning sker.

If Skadeförsäkring AB skall ersätta FA för rättegångskostnader i Högsta domstolen med tjugotretusentvåhundrafemtio (23 250) kr, avseende ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för Högsta domstolens beslut till dess betalning sker.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

FA har yrkat att Högsta domstolen ogillar If Skadeförsäkring AB:s yrkanden om avvisning av hans i målet förda fastställelse- och fullgörelsetalan och tillerkänner honom ersättning för rättegångskostnader i underinstans. FA har i Högsta domstolen framställt yrkande om att If skall förpliktas att betala viss ytterligare ersättning.

If Skadeförsäkring AB har bestritt ändring.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

SKÄL

FAs yrkande om viss ytterligare ersättning kan inte prövas av Högsta domstolen i detta mål och skall följaktligen avvisas.

Enligt 13 kap. 2 § rättegångsbalken får talan om fastställelse huruvida ett visst rättsförhållande består tas upp till prövning, om ovisshet råder om rättsförhållandet och denna länder käranden till förfång. Utöver de i paragrafen angivna förutsättningarna krävs att rätten finner att den ifrågavarande fastställsetalan med hänsyn till omständigheterna framstår som lämplig (se NJA 2005 s. 517).

FA har i ansökan om stämning yrkat att tingsrätten skall fastställa att försäkringsfall föreligger beträffande två förstörda personbilar, till följd varav försäkringsersättning skall utges av If. Försäkringsbolaget – som i första hand har yrkat att fastställsetalan skall avvisas – har bestritt käromålet under åberopande av att försäkringsanspråket är preskriberat, att FA eller annan som handlat med hans samtycke uppsåtligen framkallat försäkringsfallet och i sista hand att FA i flera fall uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet oriktigt uppgett eller förtigit eller dolt uppgifter av betydelse för bedömningen av hans rätt till ersättning. Sistnämnda bestridandegrund medför enligt försäkringsbolaget att den försäkringsersättning som FA skulle kunna vara berättigad till skall sättas ned till noll kronor eller annat av tingsrätten bestämt belopp.

Den fastställelsetalan som FA vill föra avser ett rättsförhållande. Med hänsyn till Ifs inställning, som försäkringsbolaget hade meddelat FA innan denne väckte talan, råder ovisshet om rättsförhållandet.

Frågan som härefter skall prövas är om ovissheten länder FA till förfång. I motiven till 13 kap. 2 § rättegångsbalken sägs att kravet på att ovissheten skall lända käranden till förfång måste tolkas så att det är ovissheten som är till förfång och att detta förfång visar sig i en begränsning av friheten eller möjligheten för käranden att företa förfoganden som är beroende av det omstridda rättsförhållandet. Vidare sägs att denna begränsning närmast kan avse förfoganden som träffar det omstridda rättsförhållandet, t.ex. överlåtelse av en fordran om vars bestånd tvist uppkommit, men att den också kan avse andra förfoganden där beroendet av det omstridda rättsförhållandet är medelbart, t.ex. försäljning av varor som skall levereras till säljaren på grund av köpeavtal om vars giltighet ovisshet råder. I de senare fallen måste det enligt motiven bero på en prövning av omständigheterna i varje särskilt fall huruvida ovissheten länder käranden till förfång. (Se NJA II 1943 s. 162.)

Det är tydligt att ovissheten om den fordran som FA anser sig ha mot If begränsar hans möjligheter att förfoga över fordringen. Emellertid är detta inte tillräckligt för att en fastställelsetalan skall tillåtas. Härutöver krävs att fastställelsetalan medför sådana fördelar som uppväger de olägenheter som följer av risken för att tvisten inte blir slutligt avgjord genom den förda talan. Här aktualiseras den lämplighetsprövning som skall göras.

Frågan huruvida och under vilka förutsättningar en fastställsetalan bör avvisas på den grunden att käranden borde kunna bestämma sitt ersättningsanspråk och därmed i stället föra en fullgörelsetalan har behandlats i litteraturen (se t.ex. Ekelöf, Rättegång II, 8 uppl. 1996, s. 117, Nordh/Lindblom, Kommentarer till RB, Häfte 2, Kapitel 10-14, 2 uppl. 2003, s. 163 ff. och Lindell, Civilprocessen, 2 uppl. 2003, s. 213). Av rättsfallet NJA 1987 s. 787 får anses framgå att det förhållandet att det är teoretiskt möjligt för käranden att utreda skadans storlek innan talan väcks i vart fall inte utgör något absolut hinder mot en fastställsetalan. Vid bedömningen av om en fastställsetalan bör tillåtas i en sådan situation får beaktas vilka krav som skäligen kan ställas på käranden och vilka olägenheter en sådan talan kan medföra för svaranden. I det senare hänseendet är sannolikheten för att ett avgörande i fastställsemålet behöver följas av en ytterligare rättegång av betydelse (jfr Nordh/Lindblom, a.a., s. 165 och s. 168).

Det är vanligt att en tvist om försäkringsersättning delas upp så att det till en början avgörs huruvida rätt till ersättning föreligger och att frågan om ersättningens storlek tas upp först om så befinns vara fallet. Den uppenbara fördelen med en sådan ordning är att komplicerade skador inte behöver utredas närmare, om prövningen i det första ledet utfaller så att ersättning inte skall betalas.

Omständigheterna i förevarande fall tyder på att det inte skulle vara särskilt komplicerat att bestämma ersättningsanspråkens storlek. Som If har framhållit gick det lång tid från skadefallet till dess att FA väckte talan och han har inte lämnat någon tillfredsställande förklaring till att han inte hade utrett skadorna så att han kunde väcka en fullgörelsetalan. Detta talar mot att han skall tillåtas att föra en fastställsetalan.

Emellertid har If bestritt att bolaget över huvud taget är skyldigt att betala ersättning till FA. Ifs invändningar är sådana att någon ersättningsskyldighet inte föreligger, om If vinner fullt bifall till någon av dem. Först om ingen av invändningarna godtas eller om jämkning sker endast i begränsad omfattning, kan alltså FAs fastställsetalan bifallas och en fortsatt prövning av ersättningens storlek aktualiseras. Med hänsyn till det anförda har en fastställsetalan klara fördelar och Ifs olägenheter av den framstår som begränsade. Den fastställsetalan som FA har väckt bör därför lämpligen tillåtas.

Vid denna bedömning saknas anledning att pröva om FAs i andra hand förda fullgörelsetalan skall tillåtas.

FA har yrkat ersättning för rättegångskostnader i underinstans och överinstans. Yrkandet får förstås så att han också vill bli befriad från skyldigheten att ersätta Ifs rättegångskostnader vid tingsrätten och i hovrätten (jfr NJA 2004 s. 69).

I avgörandet har deltagit: justitieråden Gertrud Lennander, Severin Blomstrand (referent), Ann-Christine Lindeblad, Ella Nyström och Kerstin Calissendorff
Föredragande revisionssekreterare: Rikard Backelin